

BISERIC'A si SCÓL'A.

Fóia bisericésca, scolastica, literara si economica.

Iese odata in septemana: *DUMINEC'A.*

PRETIULU ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungari'a :

Pe unu anu 5 fl.—cr., pe $\frac{1}{2}$ anu 2 fl. 50 cr.

Pentru Romani'a si strainetate:

Pe unu anu 14 fr., pe jumetate anu 7 franci.

PRETIULU INSERTIUNILORU:

Pentru publicatiunile de trei ori ce contienu
cam 150 cuvinte 3 fl.; pana la 200 cuvinte 4 fl.;
si mai sus 5 fl v. a.

Correspondentiele sè se adreseze Redactiunei

„BISERIC'A si SCÓL'A.“

Èr banii de prenumeratiune la

TIPOGRAFIA DIECESANA in ARAD.

Despre choler'a asiatica

Prelegere tienuta in 14 Octomvre a. c. de Dr. Aurel Demian, prof. de higiena si medic al institutului ped.-teologic din Arad.

Cam de o jumetate de an cetim si audim, ca in diferite parti ale Europei si-cauta, si-si gasesce coler'a jertfele sale. La inceput coler'a grassá in tienuturi departate de noi. De atunci acest dusimanu oriental a inaintat, si s'a apropiat si de patri'a nóstra, si de câteva dile si-a transpus taber'a sa in capital'a tierii si in unele orasie din provincia. Acuma când nemijlocit ne simtim amenintiati de ból'a acést'a inspaimentatória, nu ne este iertat, cá se ne indestim numai cu ordinatiunile si dispositiunile date si esecutate din partea autoritátilor; ci e datorinti'a societátii intregi a face tot posibilul spre invingerea ei si a nu asteptá in mod fatalistic, in aceea ce va dispune sórte.

Din caus'a acésta n'am tienut-o numai de necesar ci si chiar de cea mai santa detorintia a ve da Dvóstre din locul acést'a invetiaturi atát despre caracterul bólei, cât si despre mesurile profilactice, cá in casul, daca prevedinti'a ar trimite nefericirea acésta si in tienuturi locuite de poporul nostru, se fiti in positiune a poté lucrá in dilele acele triste, instruand si lucrand spre binele poporului nostru.

Patria colerei asiatice este Indi'a, De acolo emigréza, daca imprejurárele sunt favorabile, in tieri streine, ca se produca in ele epidemie de intensitate si durata diferita, si apoi ca se dispara éra. In 1830 s'a aretat prima óra in Europa. De atunci ne-a cercetat in mai multe rënduri in intervale mai scurte sau mai lungi.

Virul bólei e a se cautá, dupa scrutarile cele renumite ale profesorului Koch din Berlin, mai cu siguritate in nesce schizomycete (o classa de bureti), cari pentru form'a lor incovaiata au primit numele de commabacillus. Acést'a se afla in eserementele tuturor bolnavilor de colera. Deca se

altoiesc in animale, cari au dispositiune pentru virul acést'a, se desvólta la acelea o stare colerica cu commabaccille in intestine. Commabaccillul nu se afla nici in sange, nici in organele interne ale bolnavului de colera, ci numai in contienutul intestinilor si de multe-ori si in masele cele versate.

Vitalitatea baccillelor, de cari vorbim, nu e prea mare. Ele se usca usior. Dintr' asta urmeaza, cumca transportarea baccillelor vitale, prin aer nu prea este posibila, fiind ca acestea numai uscate se pot mestecá cu aerul. Intr'o apa, care e saraca de substantie organice, ele peru usior, pe cand intr'o apa mundara sunt in stare a se inmulti. In mesura mare si repede se inmultiesc in lapte. Mai departe e constatat, cumca baccillele de colera potu cresce si se pot spori in pament, daca acolo se afla caldura si umediéla suficiente. Pe panza umeda se sporesc de asemenea fórté repede.

Temperatur'a intre 16° — 40° C. le priesce mai bine; sub 16° C. nu mai crescu, dar remán in viétia pana la 10° C. La temperaturi si mai micutie se prepadesc. Intotdeauna peru, daca substratul lor de alimentare are reactiune acida (acra). Si alcoolul este in stare a le impedeá in desvoltare.

Ele pier cu sigurantia prin; uscare si caldura mai mare de 65° C. Prin influintiarea acidului carbonic in concentratiune de 10% in putiene minute; prin solutiune de sublimat (hydrarg. biehlor. corrosiv.) deja in concentratiune de $\frac{1}{100}$ momentan.

Fórté momentuos este a sci, cumca respecti-vele baccille se prepadesc si sub influintiarea sucurilor gastrice normale, adeca prin cele acre, si cumca sucurile gastrice cu reactiunea neutrala seu alcalica nu ataca vitalitatea lor.

Transportarea baccillelor de colera la om se intempla verosimil totdeauna prin tractul digestiunei. Mediele transportátore pot fi ap'a si alimentele. Si laptele póte se fia transportatoriul virului, cum am amintit deja, fiind ca baccillele crescu si se sporesc in el fórté inte si cu prisos. Fara indoiele pot si

alte alimente întocmai asia de bine ca si laptele — asia buna óra pómele, legumele si carnea etc. — transporta virul, daca posed umediéla. Ocasione spre primirea acestui'a este data, daca substantiile numite au fost spalate cu apa infecta de colera séu atinse cu mani, cari sau inficiat la ingrijirea bolnavilor de colera, la delaturarea dejectelor, curatirea rufelor murdarite. Tot astfel pot transporta baccille vitale pe alimente si insectele (muscele). O transportare a virului in tractul digestiv se póte întâmpla si direct prin degetele cele inficiate, daca ating acestea buzele, seau alimentele. Cumca baccillele ar ajunge in organismul nostru si din aer, nu ne dovedesce nici o impregiurare, din contra e constatat, ca ele in aer pot ajunge numai, dupace s'au uscat, adeca perit.

Fara indoiéla are o rola fórte mare si insemnata la isbucnirea epidemiilor de colera si la latirea germinelui bólei comunicatiunea cu persóne inficiate de acest morbu. Deci putem afirma, ca comunicatiunea persónelor, calatori'a indiviilor bolnavi de colera, este un mijloc fórte eficace pentru latirea morbului.

Si pamentul are influentia mare asupra in-si intensitatii latirei colerei. E cunoscut, cá esista locuri imune de colera. Un pament necurat, plin de substantie organice, care posede si destula umediéla si caldura va fi de buna seama fórte farorabil pentru prosperarea germinelui de colera. Tot asia este si anotimpul de iniriurintia fórte mare. Cele mai multe si mai mari epidemii in Europ'a s'au ivit cam pre la sfersitul verei si inceputul tómnai, asia ca culmea bolei coincide de regula cu temperatur'a cea mai inalta a pamentului.

Iniriurintia cea mai mare pentru isbucnirea si latirea colerei este inse dispositiunea individuala. O scim, ca multi individi se molipsese mai usior si mai grav, decât altii, foarte multi inse de loc. Acésta diferentia a dispositiunii individuale proviue din diferentia a puterei generale de resistintia in contra noxelor, si indeosebi a starii de nutritiune generala, dara si in energia si elasticitatea psihica. Esperinti'a tuturor medicilor, cari au practisat in timp de colera ne arata, ca persónele rev nutritie, physice debile, dar si acelea, cari se tem de colera, sau cari dintr'o alta cauza se afla in stare de depresiune psychica se molipsese usior.

O dispositiune deosebita promovéza fiecare conturbare in organele digestiunii, fiecare indigestiune, fiecare catarrh de stromach si de intestine. Ast'a sta fara indoiéla cu aceea in legatura, ca s'au alterat sucii gastrici, a perdut aciditatea sa si prin urmare si puterea de a omori baccillele ajunse in el. Asia este in stare a promová isbucnirea boalei fiecare escesu in mancare si beutura, asia buna óra consumarea acelor alimente, cari se mistuesc greu, precum póme necópte si stricate, si consumarea in mesura prea mare a beuturilor spirituóse.

Ce privesce simptomele colerei, aflu necesar a aminti urmatóarele :

Durat'a incubatiunii, adeca intervalul dintre infectiunea intemplata si isbucnirea bólei manifeste, este 1 — 3 zile. Dupa greutatea morbului obicinuit a deosebi trei graduri de intensitati, cari se numesc : diarea colerica, colerina, si colera asiatica.

Diare'a colerica in fórte multe casuri nu se deosebesce de o diarea comuna ; e deci consult in timp de colera a privi de seriósa fiecare diarea si a o tractá cu grija deosebita. Ból'a erumpe de comun fórte repentin. Bolnavii semtiescu deodata o miscare intensiva si durerósa in pantece si golesc nu mult dupa ast'a masse neobicinuit de abundante si fluide. Ast'a se repetéza in intervale mai scurte, seau mai lungi, asia incat se intempla in decurs de o di 10 — 30 si mai multe goliri de scaun. Pe bolnavii ii cuprinde slabaciune si debilitate mare.

La colerina se alatura diareii inca si vomare abundanta si spasme in muschii pulpelor. Simptomele se arata cu mult mai turbulente ca in gradul cel dintai. Golirile de scaun, cari inca la inceput arata caracter fecal (puturos) lu-perd acesta si primesc consistinti'a si colórea unei supe de farina, seau unei ferturi apatóse de uiez. Secretiunea urinei séca, debilitatea e enorma.

La colera asiatica gasim tóte simptomele enarate, dar intr'un grad si mai exprimat si grav. Versarea e désa si indeosebi spasmele sunt fórte chinuitoare, caci cuprind acuma sistemul intreg muscular. Prin perderea enorma de apa (adeca prin golirile si versarile cele dese) se ingrósia sangele, incat se impedeza intr'un grad mare circulatiunea lui. In urm'a acestei'a dispare pulsul din arterele mai mici, ér pelea primesce colóre palida-vinetie si e rece. Obrazul e decazut, ochii zac afund in orbite, pleópele nu se inchid de tot si nasul primesce o forma ascutita. Pelea a perdut elasticitatea ei ; daca se ridica cu degetele, aceea nu se mai retrage. Sete enorma chinuesce pe bolnavul, care varsa imediat fiecare picatura de apa inghitita.

Acesta sunt simptomele cele mai insemnate ale celor trei graduri de colera. La gradul al II-lea, adeca la colerina, prognos'a e fórte seriósa, la gradul al III-lea insanetosiarea e fórte rara.

La therapia (tractarea medicala) jóca Prophylaxis'a o rola fórte mare. Imbunatatirea pamentului prin canalizare, construirea perfecta a iesitórelor, delaturarea tuturor murdariilor, ingrijire pentru apa buna, si locuintie bune, aceste sunt in scurt recerintiele principale prophylactice, cari ar trebui esecutate si in timpuri fara colera. Daca erumpe coler'a intr'un loc, e necesar se se instrueze locuitorii si se se faca atenti, cá se se feréscá de tóte ce sta bólei intr' ajutor. Aici trebuie se ne reamintim de imprejurarile biologice ale baccillelor de colera, cá se pu-

tem execută toate acele mijloace, cari le slabesc în vitalitatea lor sau chiar le ucide, și se pot evita toate acele ce măresc vitalitatea lor. Alimentele greu mistuite precum: pome stricate, sau nocote, și în genere toate alimentele și beuturile, cari pot produce catarrh de stomach și de intestine, se fie oprite. De asemenea trebuie să se ferască omul în timpul colerei de esces în beutura, promovându-se prin aceste băla. Fantanile și apeductele suspecte se fie închise; folosirea apei de riu și de vale se fie interdisa; și mai consultă a bă apă mineralică, seau numai apă bine fărta. Consumare moderată de beuturi spiritușe și de sfatuit. Se să țina toate alimentele bine grijite, ca să nu fie inficiate prin insecte (muste). Se să ne facem obiceiul, ca în timp de colera să consumăm numai alimente bine fripte și ferte și indeosebi să ne ferim de lapte nefert. Toate adunările mari de ómeni să fie oprite. E bine a nu întrebuintia iesitoare straine, și a nu concede să întrebuinteze strainii iesitorea proprie. Acestea să fie dilnic desinfciate. La fie-care diarea, fie și neinsemnată, să se chieime imediat medicul. Poporatiunea să se nutrască bine, dăr cum-petat, și să se să țienă de ori ce frica nebasată, fiind evident, ca atât depresiunea physica cât și cea psychica măresce dispozițiunea. Poporatiunei celei serace să se să dea alimente sanetose fara de bani. Dejecte de colera, masse turnate asia și rufe murdarite să se desinfcieze momentan. Cadavrele să se să puna într'un sicriu hermetice închis sau să se să învelască într'un lepedeu desinfciat, și să se să îngrope fara pompa. Aceia, cari să ocupa cu îngrijirea bolnavilor de colera să 'și desinfcieze minutios în totdeauna mânele, dacă a venit în contact cu bolnavul. În timpuri de colera și pentru toti de sfatuit să dea fôrte mult pre curatienia, și să se să spele mânele de 10 ori pe di într'o apă desinfectătoare, și ast'a indeosebi înainteă fiecării mâncări.

Mijlocul cel mai bun desinfectator care îl posedem este sublimatul (hydrarg. bichlor. corrosiv.) Acest'a ucide deja într'o concentrațiune de $\frac{1}{10}$ 0/0 (adeca un gram pe o litra de apă) micrôbele momentan. Mijlocul acest'a este de recomandat și pentru iefinitatea lui, și din cauza ca nu posedă nici un miros; este de capatat în forma de praf și numai cu receta, fiind otrava. Este de amintit, praful acest'a să disólva numai greu în apă, deci e bine a-lu disolva întâiu în puțin alcool absolut și a-lu mestecă numai atunci cu apă. Solutiunea acest'a este fôrte potrivită chiar pentru spalarea mânilor. O substantia desinfectătoare escelentă avem și în acidul carbolic; la desinfcierea obiectelor să folosese în concentrațiune de 50/0 ér la spalarea mânilor de 20/0. Obiecte ne valorose, sau de acele cari nu se pot bine desinfcia asia bună óra: perine, plaponul, matratie trebuie să fie nimicite prin foc.

Ca medicament prophylactic pentru cei sanatosi, a-si recomanda urmatorea formula de receta :

Rp.

Acid. mur. dilut.
1.0 gram
Aqua destil.
200.0 gram.

Ds. Se să iee de 3 ori pe di câte o lingura.

Eu țien luarea medicamentului acestui'a în timp de cholera din acea cauza potrivită, fiind că acrimia nevinovată și în stare a sustiené aciditatea sucurilor stomachale, și după cum este cunoscut, are togmai sucil stomachal acru însusirea de a ucide baccillele de colera.

In contra diareei în timp de colera recomand:

Rp.

Tinct. Valer. aeth.
Tinct. Opii simpl.
aa 5.0 gram.

Ds. Tot la trei óre câte 10—20 de picaturi.

Monografia comunei Chitichaz.

de Iosif Ioan Ardeleanu.

(Continuare.)

Numerul locuitorilor în diferiti ani, îl arată urmatorele cifre :

Referintiele personali: Anul 1770 Numerul caselor 162; Economia (tiénerea) casii 265. Anul 1794 Numerul caselor 363; Economia (tiénerea) casei 525. Anul 1835 Numerul caselor 408; Economia (tiénerea) casei 595. Anul 1881 Numerul caselor 670; Economia (tiénerea) casei 909. Locuesc într'nsa: Cap de familie: barbat 727, femeie 182. Membru de familie barbat 785; femeie 1452. Alții barbat 91, femeie 87. De toti barbat 1603, femeie 1721. Numerul total al poporatiunii presinta 3324. Numerul celor absentii dela economia casii: barbat 58, femeie 48. Anul 1891 Numerul caselor 696. Economia (tiénerea) casii 847. Locuesc într'nsa: Cap de familie: barbat 753, femeie 94 Membru de familie: barbat 1023, femeie 1715. Alții: barbat 98, femeie 83. De toti barbat 1874, femeie 1892. Numerul total al poporatiunii presinta: 3766. Numerul celor absentii dela economia casii: barbat 28, femeie 6.

Locuitorii după religie: Anul 1881 Rom. greco-oriental: 2232. Rom. catholici 946. Greco-catholici 3. August. evang. 21. Helvet evang. 60. De alte confesiuni 1. Evrei 61. Anul 1891 Rom. grec.-or. 2467. Rom.-catholici 1090. Greco-cath. 4. August. evang. 48. Helvet evang. 94. Evrei 63.

Poporatiunea după locul născerii și apartenintiei în 1891.: Din loc după născere: barbat 1572, femeie 1457; După apartenintia: barbat 1822, femeie 1835. Din același comitat după născere: barbat 65, femeie 118; După apartenintia: barbat 12, femeie 21. Din alt comitat după născere: barbat 223, femeie 296; După apartenintia: barat 39. Din capitala după născere: femeie 2; După apartenintia: femeie 2. Din Croati'a-Slavonia după născere: barbat 1. Din Austria după născere: barbat 6, femeie 11; După apartenintia: femeie 1. Din strainetatea după născere: barbat 2, femeie 4; După apartenintia: femeie 1. Din locuri necunoscute, după născere:

barbat 5, femei 4. Dupa aparteninta barbat 1. De toti: dupa nascere barbat 1874, femei 1892. Dupa aparteninta barbat 1874, femei 1892.

Cercul Giulii pe bas'a conscrierii poporatiunii facute in anul 1891. In comun'a Chitichaz: Case 696. Poporatiunea civila presenta 3766, Români 2451. Maghiari 1186. Germani 59. Slavi 30. Ruteni 2. Sêrb 1. Alti cetatieni 32. De limba straina 5. Român gr. or. 2467. Rom. cath. 1090. Grec. cath. 4. De religione augustina 48. De religione helvet 94. Evrei 63. Dupa cunosciinta cetirii si scrierii 1153. In comun'a Doboz: Case 814. Poporatiunea civila presenta 4911. Români 12. Maghiari 4369. Germâni 20. Slavi 495. Alti cetatieni 1. De limba straina 14. Rom. gr. or. 27. Rom. cath. 538. Grec. cath. 13. De religione augustina 369. De religione helvetica 3922. Evrei 28. Alti 14. De dupa cunosciinta cetirii si scrierii 2725. In comun'a Gy-Vári: Case 458. Poporatiunea civila presenta 2994. Români 71. Maghiari 2859. Germâni 14. Slavi 42. De limba straina 8. Rom. gr. or. 119. Rom. cath. 426. Grec. cath. 6. De religione augustin 68. De religione helvet 2365. Unit. 1. Evrei 9. De dupa cunosciinta cetirii si scrierii 1603. — La olalta in 3 comune: Case 1698. Poporatiunea civila presenta 11671. Români 2534. Maghiari 8414. Germâni 93. Slavi 567. Ruteni 2. Sêrb 1. Alti cetatien 33. Din limba streina 27. Rom. gr. or. 2613. Rom. cath. 2054. Grec. cath. 23. De religione augustin 485. De religione helveti 6381. Unit 1. Evrei 100. Alti 14. De dupa cunosciinta cetirii si scrierii.

In trecut locuintele au fost gatite din tina invertosiată si erau acoperite cu tulei. Paretii erau varuiti; ér in unele locuri numai in giurul ferestilor. Ferestutiile dela chilii (odâi) le prindeau cu cuie si in timp de érna le astupau cu paie si pléva in contra frigului. Chilile (odaile) erau mobilate fôrte simplu. In coltiul dintre cele dône feresti, un'a spre strada si alta spre ocol, ocupa loc o masutia incungiurata de o lavitia lunga triangulăra; la capetul ei o lada inpenata; mai departe un pat inalt cu sungaleu incarcat de perini pana sus la pod. Pe parete se afla un cuier lung in forma triangulăra, incarcat cu farfurii: taiere, pocale si blide; de asupra cuierului se asediau, mere si ludai turcesci. Icón'a Maicii Preceste (prea-curate) se afla in tóta cas'a si sub ea o oglindutia. La intrare se afla un cuptor de pamânt incungiurat de vatra. Pe grinda se puneă busuioac si siminicu in abundăntia, ca se resfire miros placut; aici mai ocupa loc si alte unelte de casa trebuintiése.

In chili'a din napoi se afla o masa, resititor pentru tiesutul pânzii, lângă masa o lavitia triangulăra, si in coltiul ei pânea acoperita. Intre ambele chilii, se afla culin'a sub hornul de trestie si o vatra, pe care se ferbe; in camara hambarul, ce contine grâul de consumat preste an. In ocol, staulul si cotetiul. Aceste erau, cari intrageau economia si giurul casii.

Astadi, altcum sta treaba! Casele se bat din pamânt cu fundament de peatra; incep a se acoperi cu sindila si cirip; hornurile se fac din caramida; ér in chilii se aplica mobile mai corespunditoare; inse tot dupa formele si datinele din trecut.

Portul era urmatoriu: rufăria barbatului a fost gatita din panza tare de canepa; o produceau, tieseau si coseau femeile! Chamési'a barbatului era cu chiotóre, nu altcum si mânecel. Purtau opinci, cio-reci de pânza, suman, cojoc si in timp de érna bundi. Perul il lasau lung; unii il si impleteau. In cap purtau palărie lata si elabatiu.

Femeile purtau peptare si rochii intunecate; cele tinere mai deschise. Fetele purtau mâneci impodobite cu jolgiuri si soldii de aur; rochiile le decorau cu fire de aur pe din jos; incaltămintele la cele mai betrane erau de cordovan, ér la cele mai tinere rosii. Fetele perul si'l impleteau in chice, cari le lasau pe spate. Astadi atât la barbati, cât si la femei, sunt urele abateri dela porturile din trecut, si samana mult cu cele unguresci si nemtiesci; dar' cu tôte acestea, tipul românesc este conservat si se reoglinda si acuma: in limba, religione si obiceiuri.

Pronunciamentul in vorbire este urmatoriu: Deie Dumnedio binye! Hogyia'a se ve fie de binye si de sanetaty. Da, ce mai faceti? Eaca ni-am pus la prânz, placa tienye cu noi. Numa in cias bun, că ve multiamesc, si noi vom face. Intréba-me, că pentru ce am venit? Dapoi, se alduésca Dumnedio pe Domnu, eaca am patit o taparanyie cu muierea ast'a; bat'o vin'a ei că mult necaz imi face. Tot i-am firtyit se se lese de suc'a ei, — si nici că cum nu me asculta!

*

La anul 1772 Ianuarie 27 s'au introdus si pentru comun'a Chitichaz asia numitul urbariu.

Inse nainte de acest'a a jocat mare rola relatiunea ce a avut o poporatiunea cu domnia de pamânt.

Anume, colonistii au legat contract cu domnia de pamânt pe un an, solvind anualminte 550 fl., pentru tôte usufructele a nou'a parte si au fost indatorati a cosi căte 50 de capitie de fen. Contractul s'au inoit in tot anul. Cu timpul arënd'a s'a sporit cu 10 fl, cu o vaca si un porc gras.

La anul 1769 astfel au fasionat locuitorii de aici: „Urbarie, séu obligamânt iobagesc la noi n'au fost introdus pana an, fara am fost tienuti pre langa contract de dupa invoela reciproca. Suntem taxisti si liberi. Din tôte rodurile, care ne produc pamânturile, suntem indatorati a da a nou'a parte domniei; pre langa acést'a mai dam domniei anualminte 2 acóve de unt, gâsce, retie, care stapan are de aceste căte una; gaini suntem indetorati a da dela tóta cas'a căte o parechia si o taxa. Fiecare fecior insorat, care siede cu parintii pe un cost este indetorat a solvi 1 fl. Singur stapenul 2 fl; ér feciorul necasatorit care siede intr'o casa cu parintii 30 cr. Fiecare locuitor este indetorat a cosi un'a septemâna, fenul cosit al strenges si al aduna in capitia.“

A fost grea positiunea acést'a; dar' mai grea si nesuportabila a fost pentru poporatiune sarcin'a ce a urmat dupa urbarie. Eră tractata mai reu de cât

vit'a; erá silita a lucra de diminéti'a pana séra in brazd'a domnului. Catra aceste s'au mai adaus si manier'a brutala a haiducilor. Generatiunea de facia nici idee n'are despre servitiile de atunci. Dupa impregiurari era iobag, care in decursul anului facea câte 30—40 de dile servitii numai cu vitele, purtând in timp de érna si pe cali neumblabile lemne dela paduri; pre langa aceste bucate, fên si alte proviante din diferite locuri indepartate. Feciorul spaiei avea pofa de petrecere; porunceá numai haiducului seu se aduca pre vre un iobag cu caruti'a in mediu de nópte la sine, si cu acel'a dimpreuna mergea prin orasiile invecinate, unde iobagul cu caii prinsi la carutia trebuia sè stee nebeut si nemâncat câte 24 óre dupa domnisióru inaintea carcimei.

Dar' nu este suisiu fara coborisiu, dice proverbial român. Si acésta dicala se justificà la anul 1848, când poporul se eliberà de sarcinile urbariale.

A fost mare bucuria poporului pentru libertatea, in care intrase, ii placea ca haiducul nu ii mai striga in mediu de nópte la feréstra: „Scóla me si mergi cu domnisorul la G . . .“ Dar preste pucin s'au schimbat bucuria si in necas. Anume, regularea hotarului, dupa convingerea comunei politice, nu s'ar fi facut corect si cerea se se reguleze din nou. Deci locuitorii, au protestat pana la tron, de unde trecend afacerea prin procese, locuitorii au perdut un teritoriu de pasiune fórte insemnat, pre care de altmintrelea domnia de pamênt, pe cale pacinica, l'a oferit locuitorilor de voie buna.

(Va urmá.)

Despre adunarea generala

a invetiatorilor ort. români din tractul protopresbiteratului Timisiorii, tienuta in comun'a Secusigiu, ni-se raportéza urmatórele :

Luni in 14 Septemvre v. a. c. am sosit la gar'a din Mercizalva mai multi invetiatori, cu trenul dupa amédi, unde ni erau puse la dispositiune 4 trasuri venite din Secusigiu. Ajunsi in comuna poporul român din Secusigiu in frunte cu on Dni preotii locali si Dni invetiatori de acolo ni-a facut buna primíre. An capetat cu totii cortel gratis si acestea erau gata la dispositiune si pentru ceealti membri ce vor mai sosi, parte cu trasur'a, parte cu trenul de mâne di.

In 15 Septemvre s'a oficiat, conform programului, chemarea Duchului sant, pontificand on. Domnu paroch local Georgiu Micleu, éra ceremoniile cooperative (responsalile) le-au executat invetiatorii. A asistat la biserica mult popor in haine si tienuta serbatorésca, apoi pe la ga corpul invetiatoresc mai era present: onor. Domnu inspector de scóle A. Munteanu din Bodrog; Spectatul Domnu protopretore administrativ al acelui cerc insocit de Dlu notariu al comunei Secusigiu. scl. Parintele paroch pontificante a intonat la incheierea santei rugacioni o cuventare ocazionali festiva pré placuta, prin carea a aretat si espus

misiunea si fatigiile invetiatorului popular, dar care adese-ori nu se resplatesce drept gréu'a sa munca ce o prestéza.

Din biserica ne-am intrunit la clasa de baeti a Dlui invetiatoriu D. Sebesianu.

Dl presiedinte E. Andreescu invetiatoriu in Beregseu saluta adunarea prin o vorbire ocazionali bine accentuata, si finind cu un „bine a-ti venit“ dechiara prim'a siedinti'a deschisa. On. Domni protopretorele cercual si notariul comunal sunt presenti si li-se ofere loc langa presiedinte.

Siedinti'a prima. Se cetesce raportul biroului al despartimentului cercual si se predà unei comisiuni censuratóre, constatatóre din membri: Sandu, Ivi si Mateica. Mult on. Domnu protopresviter tractual Dr. Traian Puticiu trimite o adresa de felicitare din incidentul adunarii presinte, carea primindu-se intre vii aclamari de „se traiasca“ se ia la cunoscinti'a placuta si se aclude la protocol.

Dl. invetiator Sebesianu cetesce prelegerea sa teoretica din „esercitiile intuitive.“ care tractat fiind de un contienut si estindere voluminósa, adunarea generale decide a-se alege o comisiune permanenta pentru durat'a acestui period, carea va avé a studia si examina atât tractatul Dlui invetiatoriu Sebesianu, cât si alte disertatiuni intrande. In comisiune se esmit: Lungu, Mutiu, Sebesianu; Iacob, Ivi si Mateica, fiind acest din urma si referentul comisiunei. Urméza o pauza libera de 5 minute. Dupa acésta se ascualt prelegerea practica a Dlui Sebesianu din „esercitiile intuitive.“ Conform punctului 8 din program critic'a relativa e a-se face dupa ce vor fi finit si esauriat si ceialalti Dni invetiatori propunatori.

Trecend la clas'a de fetitie a Dnei invetiatóre A. Sebesianu, Ds'a tractéza cu fetitiile „cetirea romana“, si — la espres'a dorintia a adunarii generale, cetesce inmediat disertatiunea ei insinuata: „rolul femeii in economia casnica.“ Disertatiunea se substerne la comisiune.

Dl. invetiatoriu D. Margineantiu propune cu elevii sei din clas'a superióra despre „drepturile si datorintiele civile.“ Fíind timpul inaintat, Dl presiedinte dechiara prim'a sedintia de incheiata, anunciandu-se cea urmatóre la 1/2 3 óre p. m.

Siedinti'a a dóua. Dupa deschíderea siedintiei a dóua prin presiedinte, urmeza a-se face critic'a asupra obiectelor de invetiament propuse la celea 3 clase; si anume, 1.: asupra prelegerii practice a Dlui invetiatoriu Sebesianu din „esercitiile intuitive, 2.: asupra prelegerii Dlui invetiatoriu D. Margineantiu din „drepturile si datorintiele civile.“ Dupa opinari si critica seriósa, la carea ieu parte mai multi invetiatori se constata ad punct 1: propunerea Dlui invetiatoriu D. Sebesianu se recomanda a fi acceptata; ad punct 2: se recomanda explicarea cuvintelor radicale si neintielesé din bucatile de cetire — fiind alt cum rezultatul propunerii multiamitoriu; si in fine ad punct 3. sa se iee in consideratiune si alte rece-rintie si mominte principali din materia de propunere, apoi sa se faca mai putiene explicari, inse mai multe intrebari. Resultatul propunerii a aflat afect satisfactoriu din partea multor invetiatori, din cauza ca ceea ce a fost

uitat si intretrasat. s'a facut in consideratiune pentru scurtimea timpului.

Dupa-ce comisiunea esmisa pentru censurarea raportului substernut de biroul acestui despartiment cercual n'a potut fini agendele sale, din motiv — caci fiind acel raport de un contienut voluminos se recere nesmintit mai mult timp de studiere; astfeliu comisiunea respectiva a avisat prin presiedinte a-si completa raportul seu detaiat la adunarea viitoare procsima.

DI invetiatoriu Sebesianu interpeléza presidiul: daca biroul reuniunii a avut in vedere a-se elabora si compune un regulament despre afacerile interne a-le reuniune? conform regulamentului in vigore emis de Ven. consistoriu eparchial. Presidiul conchide a desluci, cumca regulamentul referitoriu e deja substernut la locul competent, inse n'a obtienut pana acum nici un respuns. Interpelantele se dechiara multiamit.

Conform punctului ultim din program e a-se defige locul fitórei intruniri a despartimentului cercual. Din mai multe consideratiuni si parte si pentru calatoriile prea costisitoare si obositoare in comuni mai indepartata (caci a calatori cu trasuri 40—45 kilometri si in celea din urma chiar si pedestru nu e lucru usior,) astfeliu s'a decis locul fitórei intruniri in Timisiór'a, avend a-se face o representatiune catra Ven. consistoriu eparchial atát in meritul intrunirilor de ambulancia, cât si ca adunarea generala a despartimentului cercual se se tiena numai una data intr'un an, — tótna.

Multiemind presidiul pentru liniscea si paciinti'a Dlor invetiatori prestata sub durat'a acesta intruniri generale — fiind intru tóte consecuenti si cu o buna tactica parlamentara, apoi ambilor parinti preoti locali pentru interesarea de cauza prin participarea lor solidara la acésta adunare, asia dis din inceput pana la fine, nu altcum poporului si on. comuni bisericesci pentru bun'a primire si ospitalitatea aretata, dechiara adunarea generala de incheiata. Onor. Domn protopretore inca e de fatia si i-se esprima multiemita presidiala pentru ostenele sa.

Intru publicul asistent am vediut pe parintele Baia din Barateaz cu tutorul seu bisericesc, parintele Jurma din S.-Michaiu, apoi mai multi plugari románi din indepartare.

Izvin, 28 Septemvre v. 1892.

i — m —

Anunciu literariu.

In tipografia nóstra aparú dilele acestea pentru a patruspre diecea ora „**Calendariul tipografiei diecesane,**“ pe anul 1893.

Numele cel bun, ce si-l'a castigat acest calendariu la publicul roman, ne dispenséza de a i-face reclam; de aceea ne marginim a inregistra aici numai interesantul material cuprinsu pe cele 120 pa-

gini ale sale: 1. Partea pur calendarografistica pentru calendariul Iulian si Gregorian; 2. Calendariul evrescu; 3. Calendariul mohamedan; 4. *Calendariul lui Falb*; 5. Aretarea dilelor si a septemanilor de preste an; 6. Calendariu meteorologicu si fazele lunilor; 7. Calendariu economic; 8. Genealogia cassei domnitorie austriace si a caselor domnitorie din cele alalte staturi ale Europei. 9. Siematismul metropoliiei romane gr. or. 10. Siematismul diecesei Aradului *augmentat cu date statistice despre tóte protopopiatele diecesei aradane, cuprindiend tóte comunele bisericesci cu post'a ultima si cu preotii si invetiatorii lor.* 11. Taxele postali si telegrafice pentru monarchia si alte staturi; 12. Monetele, in care se cuprind banii val. austr., si *banií cei noi numiti valuta de aur (coróne.)* 13. Tarifa zonelor dela caile ferate cu *indrumàri specialí;* 14. Scal'a timbrelor de pe ori-ce documente si scal'a de a calculá cametele dupa ori ce suma pentru ori ce timp. 15. „*Din serac lipit, bogat cinstit*“ novela poporala interesanta de d-lu Nicolau Stefu. 16. „*Stelutia*“ poesie de V. Alexandri; „*anulu nou*“ poesie de Vasilie Sala. 17. „*Sciinti'a in servitiul omenimei*“ capitulul al treilea; 18. „*Doina iubirei*“ de V. Alexandri; cantece poporali de R. Bortosiu; 19. „*Beutura seracesce si necinstesce pe om*“ dialog de Iuliu Grofsioreanu; posii poporali si doine de Vasiliu Sala. 20. „*Mediu in contra cholerei*“ de Dr. Aureliu Demianu. 21. Diverse distractiuni. 22. Anunciuri din tóte bransiele, fórte acomodate pentru trebuintiele poporului.“

Acest material vast si interesant, apoi cuprinsul seu voluminos, asia dicund mai voluminos de cât al ori càrui calendariu din tiara, si pretiul bagatel tot numai de 30 cr. v. a. ne fac se esprimàm convingerea cà si acum cartea nóstra va fi bine cautata, ca si in anii precedenti.

Se afla de vendiare la tóte librariile mai bogate din tiara si la numerosi concrediuti ai nostri de prin provincia.

Redactiunea calendariului.

D I V E R S E.

* *Fundatiune bisericésca-scolara.* Inregistram cu placere, ca domnulu Teodor Once, notariu in B.-Lazuri din pietate crestinesca si intru amintirea fericitilor sei parinti: Lupu Once si Teodora nascuta Popoviciu, odinióra locuitori in Caribunari, langa Beiusiu, a donat si depus la manile parintelui protopresviter Vasiliu Pap sum'a de 500 fl. v. a. adeca cinci sute fiorini valut'a austriaca, cu mentiunea, cá acésta suma se-se administreze, cá: „*fundatiune bisericésca-scolaria*“ prin venerabilul Consistoriu din Oradea-mare, si din venitul ei se-se ajute scól'a confessională gr. or. romana din Caribunari. Sum'a de 500 fl. s'a substernut deja prin pa-

rintele protopresviter concerninte venerabilului Consistoriu din Oradea-mare.

Esprimandu multiemita si recunoscintia d-lui notariu Teodor Once in numele maretului scop cultural, urmarit prin acésta fundatiune, rogám pre Ddiu, cá jertf'a adusa pre altariul Domnului se-i-o resplatésca insutit si inmiit, ér sufletele reposatilor sei parinti se-le asieze in locasiurile dreptilor!

* **Parastasu.** Corpul invetiatoresc din B.-Comlosiu a facut in Duminec'a trecuta un parastas pentru odichn'a sufletului neuitatului lor colegu I o a c h i m B o n c e a fost invetiatoriu in Ghirod'a. La parastas au oficiat parintele protopresviter Paul Miulescu, asistat de preotii G. Balanu si N. Pacatianu.

* **Cumperare de paméntu.** Economii fruntasi din B.-Comlosiu: Pelagie Alessu, Georgiu Iliu, Buca si Melentie Palcu au cumperat in hotariul comunei Moerin un complexu de o suta de jugere de paméntu; ér Vincentiu Grofsiorean a cumperat tot in hotariul acelei comune un complexu de 38 jugere de pamént.

* **Congresul bisericesc sêrbesc** e convocat irevocabil pe 24 Octomvre v. c. la Carlovétiu. La acest congres se va supune desbaterei noul proiect de „Statut unitar“ despre organisatiunea din nou a bisericeii sêrbesci.

† **Necrolog.** Duminec'a trecuta in urm'a unui morbu repentinu, a reposat in spitalulu orasienescu din Temisióra preotulu Nicolau Petrescu, fost parochu in Remetea. Ddiu se-lu ierte!

* **Avis.** Administratiunea tipografiei diecesane incunoscintieza prin acést'a pre toti P. T. DD., cari au primit si pana acum spre vendiare calendarie, se fie cu pacientia, cá in scurta vreme li-se vor spedá la toti indatinatul numer de calendarie pentru 1893.

E D I C T.

Samson Bochisiu fost locuitoriu in Mersigu absent de 14 ani cu ubicatiune necunoscuta, prin acést'a e provocat cá in **termin de 3 luni dela prim'a publicare** a edictului de facia. se se presenteze inaintea subscrisului oficiu protopresv. pentru pertractarea actiunei divortiale intentate contra densului decatra soci'a sa legiuita ca actora An'a Derban, observandu-se, cá la casu de nepresentare conform §-lui 123. din procedur'a matrim. pertractarea se va tiené si in absenti'a inctului.

Cef'a, 12. Oct. n. 1892.

Oficiul protopresv. al tract. Tincai.

Iosif Vess'a, m. p.
protopresviter.

C o n c u r s e.

Pentru ocuparea unui post de capelan temporal pe langa veteranul preot gr. or. Atanasiu Mera din **Siri'a** conform ordinatiunei Vener. Consistoriu gr. or. aradan

Nr. 3481 din 1892 prin acésta se escrie concurs cu termin de alege **de 30 zile dela prim'a publicare.**

Alesul va folosi jumetate din tóte beneficiile parochiei ce se stipuleaza in 800 fl. v. austr. Totodata i-se asigura dispositiunea punct 2 al §-lui 4 din Regulamentul pentru parochii.

Recurentii sunt avisati, cá petitiunile lor instruate conform §-lui 15 lit. a) a regulamentului citat, adresate comitetului parochial din Siria, a le subscrerne protopresbiterului Georgiu Popovici in Siria (Világos.)

Pentru a dovedi desteritatea in cant, tipic si oratorie, competentii sunt avisati a-se presenta in vre-o Dumineca seu serbatóre in St. biserica din loc.

Siria la 23 August, 4 Septembre 1892.

Din incredintiarea comitetului:

G. Popoviciu m. p.
protopresbiter.

Pentru deplinirea parochiei vacante de clas'a a II-a **Seleusiu-Cigirel** protopresbiteratul Ienopolei (B.-Ineu) prin acést'a se escrie concurs cu termin de **30 de zile dela prim'a publicare.**

Emolumintele anuale impreunate cu acést'a parochie sunt: 1. Un'a sesiune parochiala: 2. Birul preotiesc usuat; 3. Venitul stolar usuat; 4. Cas'a parochiala cu gradina si cânepisce, cari tóte computeate in bani, dau sum'a unui venit anual aproximativ de 736 fl.

Doritorii de a ocupá acést'a parochia sunt avisati, cá recursele lor, adustate cu documentele lor de calificatiune, cel putien de clas'a a II-a se le substérna pana la terminul de mai sus, parintelui protopresbiter tractual Ioan Cornea in Ienopolea (B.-Ineu) avend a-se presentá in vre-o Dumineca seu serbatóre in sant'a Biserica din Seleusiu-Cigirel, pentru a-si aretá desteritatea in cele rituale si respective in oratoria.

Dat in Seleusiu-Cigirel, din siedinti'a comitetului parochial tienuta la 1/13 Octomvre 1892.

Pentru comitetul parochial:

Parteniu Zaslo, m. p. *Iulianu Butariu, m. p.*
presiedinte. notariu.

Cu consensul meu: **IOAN CORNEA, m. p.** protopop.

Conform consclusului V. Consistoriu oradan din 21 Sept. (3 Oct.) a. c, Nr. 1103/248 B. pentru indeplinirea parochiei de a III-a clasa din comun'a **Miziesiu**, protopresbiteratul Beiusiului se escrie concurs cu terminu de alege in **25 Octomvre, (6. Noemvrie.)**

Dotatiunea preotiesca in acésta parochia sta din urmatórele: 1. paméntul parochial de 15 cubule cu un venit de 120 fl. 2. Birul preotiesc 13 cubule à 5 fl.: 65 fl. 3. Dela tóta casa un'a di de lucru à 50 cr.: 55 fl. 4. Din inmormentari, cununii, boteze, masluri, festanii si alte accidentii un venit de 150 fl. 5. Din gradina parochiala si cimteriu 15 fl. Sum'a totala: 405 fl.

Doritorii de a ocupa acésta parochie sunt avisati a-si trimitte recursele adresate comitetului parochial din Miziesiu subscrisului protopresbiter pana la 24 Oct. 2 Nov. si pana la diu'a alegeri a-se presenta la s. biserica din Miziesiu spre a-si areta desteritatea in cantarile si oratoria bisericesca.

Robogani, 26 Septemvre 1892.

Comitetul parochial.

In contielegere cu mine: **ELIA MOGA, m. p.** protopop.

Pentru deplinirea parohiei vacante din comuna **Chesintiu**, — protopresbiteratul Lipovei — se escrie concurs cu termen de **30 de zile dela prim'a publicare**.

Emolumintele impreunate cu acésta parochia sunt: a) Un'a sesiune parochiala; b) un platiu parochial intravilan; c) birul preotiesc si stol'a usuata; carii tóte laolalta dau un venit anual aproximativ de 800 fl. v. a.

Recurentii pentru acésta parochia sunt avisati, ca recursurile lor, instruite cu documentele legali de calificatiune pentru parochiile de Cl. I-a, si adresate comitetului parochial din Chesintiu, se le substérna subscrisului protopresbiter in B.-Lippa pana la terminul susindicat; precum si a-se presentá in vre-o Dumineca ori serbatóre in st'a biserica din Chesintiu, spre a si aratá desteritatea in cant si tipic si respective in oratoria.

Se notéza ca in lipsa de recurenti de Cl. I. se vor admite la concurs si respective la candidare, si recurenti cu calificatiune de Cl. II-a cari au absolvat cel pucin siese clase gimnasiali.

Chesintiu 23. Septemvire 1892.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine: VOICU HAMSEA, m. p. protopresbiter.

—□—

Pentru deplinirea postului invetiatorescu la scól'a confesionala gr. or. rom. **Balintiu**, se escrie concursulu cu terminu de alegere de **30 de zile dela prim'a publicare**.

Emolumintele sunt: a) in bani gat'a dela comuna 150 fl.; éra dela Venerabilul Consistoriu 60 fl.; b) 4 jugere pament aretoriu in valóre de 50 fl.; c) 24 metrii de lemne pentru invetiatoriu si scóla; d) locuintia $\frac{3}{4}$ juger gradina de legume.

Reflectantii i-si vor trimite recursurile lor cuviincios ajustate parintelui protopresbiter Gorgiu Creciunescu, in Belincz per Kiszetó, si se vor presentá in biserica locala, spre a-si aratá desteritatea in cant si tipic.

Balintiu, in 13 Septemvire 1892

Comitetul parochial.

In contielegere cu mine: G. CRECIUNESCU, protopresb.

—□—

In nex cu Inaltul decis consistorial dto 27 August Nr. 3558 ex 1892; pentru deplinirea capelaniei temporale pe lángha actualul preot Ioan Groza din **Firigihaz**, se escrie concurs cu termen de **30 de zile dela prim'a publicare** si pre langa emolumentele cuprinse in decisul consistorial susprovocat.

Recurentii pentru acésta capelania, sunt avisati, recursurile lor instruite cu documentele legali de calificatiune pentru parochii de cl. II-a si adresate comitetului parochial din Firigihaz, a-le substerne subscrisului protopresbiter in B.-Lippa pâna la terminul susindicat; precum si a se presenta in vre-o Dumineca séu serbatóre in sânt'a biserica din Firigihaz spre a-si aratá desteritatea in cant si tipic si respective in oratorie.

Firigihaz 9/21 Septemvrie 1892.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine: VOICU HAMSEA, m. p. protopresbiter.

—□—

De óre ce la postul de invetiatoriu dela scól'a de baeti din **Cuvin**, pentru care s'a fost publicat concurs pe 13/25 Septembre au intrat dóue recourse; inse recurentii amesurat conditiunei concursului nu s'au prezentat la biserica, asia alegerea nu s'a tienut, s'au decis de schidere de concurs nou cu termen de alegere pe **14/26 Octobre a. c.** adeca pe serbatórea Cuviósei Parascheva. Emolumentele sunt cunoscute din concursul publicat.

Dela recurenti se postesece calificatiune pentru statiuni de frunte; inse in lips'a acelora se primesc si cei cu mai putiena calificatiune, cei ce vor dovedi cá sunt apti a conduce corul vocal — deja infintiat — vor fi preferiti.

Recursurile ajustate conform legeri si adresate comitetului parochial din Cuvin sunt a-se trimite, M. Onor. Domn Iosif Vuculescu, inspector scolaru in Solymos p. u. M.-Radna, pana in 13/25 Octobre a. c. caci cele mai-tardiu intrate nu se vor lua in consideratiune.

Competentii la acest post, au se se presinte pana in diua alegerii, in vre-o Dumineca ori serbatóre in sta. biserica din loc, spre a-si arata desteritatea in cantare si tipicu.

Dat din siedinti'a comitetului parochial din Cuvin, tienuta in 13/25 Sept. 1892.

Comitetul parochial.

Teodosiu Motiu, m. p.

pres. comit. par.

Ioan Ilica, m. p.

not. com. par.

In contielegere cu mine: IOSIF VUCULESCU, m. p., inspector de scóle.

LICITATIUNE MINUENDA.

Pe bas'a planului, si a preliminarilor de spese, aprobate de Pré ven. Consistoriu sub Nr. 3819. ddo 3/15 Sept. 1892, si in urm'a insarcinarii Pré on. Oficiu protopresb. al B.-Comlosiului Nr. 217. Ep. ex. 1892, prin acésta se escrie concurs de licitatiune minuenda pentru edificarea unui „Iconostas“ nou (templa) sculptat, aurit si zugravit la biserica ort. rom. din **Toracul-mic**, cu pretulu esclamaru de 3800 fl. v. a. si pentru pictur'a artistica a icoanelor de lipsa la acel Iconostas, cu pretulu esclamaru de 1500 fl. v. a.

Terminulu licitatiunei se defige pe diua de **17/29 Octomvire 1892**, in scóla locala.

Doritorii intreprindietori au se-si astérna ofertele in scris, timbrate si provédute cu vadiul de 10% in bani ori hartii de valoare — subscrisului oficiu parochial in **Toracul-mic**, p. u. N.-Torák.

Se vor lua in consideratiune inse numai ofertele artistilor academici (specialisti) si dintre acestia vor fi preferiti cei ce vor dovedi ca aú mai lucratu la biserici románesci.

Planul, preliminarile si conditiunile de licitare si intreprindere sunt specificate de comitetul parochial si se pot vedé la subscrisului oficiu, pana la terminul licitatiunei; licitantii au se declare in ofertele lor cá cunosc si se supun acestor conditiuni.

Toracul-mic, 14/26 Sept. 1892.

Oficiul parochial rom. gr. or.

—□—